

СЛІДЧИЙ СУДДЯ ЯК СУБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ДОКАЗУВАННЯ

Туманянц А. Р.

*доцент кафедри кримінального процесу
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна*

Центральною віхою судово-правової реформи, що провадиться в Україні, виявилось прийняття нового Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК), який втілює в собі нову ідеологію кримінального процесу, спрямовану на всебічну реалізацію положень Конституції України про пріоритет прав та свобод людини і громадянина. Зміна орієнтирів кримінальної процесуальної діяльності безпосередньо торкнулося багатьох правових інститутів науки кримінального процесу, включаючи питання теорії процесу доказування. Тим самим виникла нагальна потреба в переосмисленні методологічних підвалів теорії доказів у кримінальному провадженні.

Об'єктивні закономірності пізнавальної діяльності суб'єктів доказування у кримінальному провадженні дозволяють сформулювати висновок, що кримінальне процесуальне доказування є основною формою кримінального процесуального пізнання, якому притаманні як специфічні риси, так і характерні особливості. Метою доказування у кримінальному провадженні є спрямування на отримання достовірних знань, перш за все щодо події кримінального правопорушення й винуватості обвинуваченого.

У системі юридичних гарантій захисту прав особи на стадії досудового розслідування повноваження слідчого судді у кримінальному провадженні набувають особливого значення, оскільки вони утворюють самостійну функцію суду, спрямовану виключно на захист конституційних прав і свобод особи.

Специфіка предмета кримінального процесуального пізнання слідчого судді зумовлюється характером виконуваної ним функції й полягає у включенні до нього обставин, що стосуються здійснення досудового розслідування у кримінальному провадженні й обмеження у зв'язку із цим конституційних прав та свобод його учасників. Крім того, предмет пізнання обставин з конкретних питань може в деяких випадках мати кримінально-правову природу, а тому є підставою застосування норм матеріального права.

Питання про можливу активність слідчого судді повинно вирішуватися диференційовано з урахуванням специфіки його діяльності і природи рішень, які він постановляє. Дискреційні повноваження слідчого судді при вирішенні питань, віднесених до його компетенції, обмежені законодавчим положенням, згідно з яким, слідчий суддя, суд у кримінальному провадженні вирішують лише питання, винесені на їх розгляд сторонами й віднесені до їх повноважень процесуальним законом (ч. 3 ст. 26 КПК). Зрозуміло, що, маючи виключно пасивні повноваження захистити й забезпечити конституційні права і свободи людини слідчий суддя не в змозі. З урахуванням того, що він не виступає ні стороною обвинувачення, ні захисту, вважаємо, що свою функцію слідчий суддя має мо-

жливiсть виконувати лише з розумним балансом активних i пасивних повноважень по дослiдженню обставин кримiнального правопорушення.

В умовах змагальностi слiдчому суддi належить мати можливiсть активно дослiджувати наданi сторонами докази, провадити з власної iнiцiативи вiдповiднi судовi дiї, пов'язанi з перевiркою їх достовiрностi й допустимостi, дослiджувати будь-якi матерiали, що мають значення для прийняття правильного рiшення в межах його компетенцiї. Слiдчий суддя не повинен бути обтяжений обов'язком збирати докази, але вiд їх перевiрки й необхiдної оцiнки він не може бути вiльним, бо вiд цього залежить правосуднiсть його рiшень. Примiром, запобiжнi заходи згiдно з ч. 2 ст. 177 КПК застосовуються тiльки за таких пiдстав, як-то: наявнiсть обгрунтованої пiдозри у вчиненнi особою кримiнального правопорушення i наявнiсть ризикiв, якi дають достатнi пiдстави слiдчому суддi, суду вважати, що пiдозрюваний, обвинувачений, засуджений може: (а) переховуватися вiд органiв досудового розслiдування та/або суду; (б) знищити, сховати або спотворити будь-яку iз речей чи документiв, якi мають iстотне значення для встановлення обставин кримiнального правопорушення; (в) незаконно впливати на потерпiлого, свiдка, iншого пiдозрюваного, обвинуваченого, експерта, спецiалiста у цьому ж кримiнальному провадженнi; (г) перешкоджати кримiнальному провадженню iншим чином; (д) вчинити iнше кримiнальне правопорушення чи продовжити кримiнальне правопорушення, у якому пiдозрюється, обвинувачується.

Отже, як правильно зазначено в юридичнiй науковiй лiтературi, на пiдтвердження необхiдностi застосування до пiдозрюваного, обвинуваченого запобiжного заходу в клопотаннi слiдчого, прокурора мають зазначитися: а) фактичнi данi, що свiдчать про обгрунтованiсть пiдозри, обвинувачення певної особи у вчиненнi кримiнального правопорушення; б) фактичнi данi, що свiдчать про наявнiсть одного або декiлькох ризикiв, що дають достатнi пiдстави слiдчому суддi, суду вважати, що пiдозрюваний, обвинувачений, засуджений може здiйснити дiї, передбаченi ч. 1 ст. 177 КПК; в) обставини, що зумовлюють потребу застосування конкретного виду запобiжного заходу й переконують у тому, що жоден з бiльш м'яких запобiжних заходiв не може запобiгти вказаним ризикам [1, с. 218, 219].

У теорiї кримiнального процесу аксиоматичним є положення, що будь-яке прийняте пiд час кримiнального провадження рiшення має бути не лише законним, а й обгрунтованим, адже тiльки такої якостi акт може виконати своє функцiональне призначення в загальнiй динамiцi кримiнального процесу. Беззаперечно, що й рiшення слiдчого суддi мають бути обов'язково обгрунтованими, оскiльки сама їх сутнiсть стосується такого важливого предмета, як конституцiйнi права та свободи людини.

Потреба обгрунтовувати всi судовi рiшення зумовлена їх iнформацiйним характером. Особа, яка ухвалює рiшення, повинна мати необхiдну й достатню iнформацiю для обгрунтування висновку про наявнiсть, так званої, «правової ситуацiї», з якою закон пов'язує тi чи iншi правовi наслiдки. Закон не зобов'язує слiдчого провадити обшук в кожному кримiнальному провадженнi, а залишає

це на розсуд посадової особи, який, причому має ґрунтуватися на конкретних обставинах, установлених матеріалами цього провадження.

Імовірність знання, що лежить у підґрунті рішення про проведення слідчої (розшукової) дії в теорії кримінального процесу, не викликає сумнівів: рішення приймається за наявності достатніх даних вважати, що в результаті може бути отримана якась інформація, що має значення для кримінального провадження, тобто, що існує вірогідність того, що мета слідчої (розшукової) дії буде досягнута. Однак імовірний характер цього висновку не має нічого спільного з довірливим суб'єктивним розсудом. Як правило, імовірність відображає певні існуючі в реальному світі закономірності явищ, причинно-наслідкові та інші зв'язки, а тому вона цілком придатна для прийняття розглянутих процесуальних рішень, якщо спирається на відповідні достовірні факти. Наявність останніх, що дозволяють з певним ступенем достовірності зробити висновок про підстави проведення слідчих (розшукових) дій, і додає постановленим рішенням обґрунтованості. Достовірними даними можуть бути тільки докази, і чим значніше обмеження конституційного права, тим вище має бути рівень обґрунтованості проведених дій, тим більш жорсткі вимоги пред'являються до достатності підстав.

Необґрунтоване конкретними фактичними обставинами припущення про те, що в результаті слідчої (розшукової) дії можуть бути отримані докази, не може служити достатньою підставою до обмеження конституційних прав особи. Слідчий суддя не вправі приймати рішення на підставі однієї лише формальної вимоги (клопотання) органу досудового розслідування чи прокурора, не вникаючи в доведеність підстав запропонованих ними заходів. Інше означало б підміну реального змісту контрольної діяльності слідчого судді звичайним спостереженням за приведенням тих чи інших норм КПК у клопотанні слідчого чи прокурора або у протоколі слідчої (розшукової) дії. Якщо суд обмежений перевіркою тільки окремих процесуальних моментів, це означає, що право винесення рішення з питання факту цілком надано слідчому чи прокуророві, а роль суду зводиться лише до реєстрації звернень про обмеження конституційних прав і свобод особи.

Виходячи з викладеного можемо стверджувати, що слідчий суддя є суб'єктом доказування у кримінальному провадженні, якому іманентна ситуативна активність по дослідженню обставин кримінального правопорушення. Слідчий суддя має специфічний предмет пізнання, який обумовлюється характером виконуваної ним функції і полягає у включенні до нього обставин, що стосуються вчиненого кримінального правопорушення, здійснення досудового розслідування у кримінальному провадженні й обмеження у зв'язку із цим конституційних прав та свобод його учасників.

Література:

1. Грошевий Ю., Шило О. Проблемні питання застосування КПК України при обранні запобіжних заходів у кримінальному провадженні // Право України. – 2013. – № 11. – С.216-224.